

Marijan Šabić

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Biografija Andrije Torkvata Brlića (1826.-1868.)

UDK 929 Brlić, A. T.
Izvorni znanstveni rad

U radu je prikazana detaljna biografija Andrije Torkvata Brlića (1826.–1868.), hrvatskog političara, jezikoslovaca, publicista, poliglota i odvjetnika.

Cljučne riječi: biografija, Andrija Torkvat Brlić, publicist, političar, odvjetnik

Andrija Torkvat Brlić rođen je 15. svibnja 1826. u Brodu na Savi. Majka mu je bila Katarina iz ugledne vukovarske obitelji Benko, a otac imućan brodski trgovac, jezikoslovac, publicist, urednik, izdavač i prevoditelj Ignjat Alojzije Brlić. Obiteljski imetak i očevo shvaćanje potrebe za obrazovanjem, kao i njegove veze u ilirskim krugovima, osigurali su Andriji školovanje u tada ponajboljim školskim ustanovama. Premda se iz pisama koja mu je upućivao otac može naslutiti drukčije,¹ Andrija Torkvat Brlić pohađao je gimnaziju i visoke škole u razdoblju kada je, kako nam grafičkim prikazom pokazuje Matanović,² vrijednost roba i novca u obiteljskoj trgovini bila u najvećem usponu. Tada se Ignjat Alojzije Brlić intenzivno bavio filološkim radom, a obiteljska im je knjižnica već bila izuzetno bogata.

Devetogodišnji je Andrija 1836. upisan u vinkovačku gimnaziju, iz koje je izašao kao najbolji đak svoje generacije. Iz korespondencije oca i sina vidimo da se Ignjat Alojzije, već tada prepoznavši kod svoga sina brojne talente, trudio poboljšati njegovu latinštinu, upućivao ga je da se ne posvećuje „ugodnim stvarima, nego potrebitim i obveznim“ („Sed ne praeferras alia dulcia, necessariis et officiosis.“),³ te ga je ohrabrivao u stjecanju različitih znanja i sposobnosti – od krasopisa, preko glazbe do crtanja, poručivši mu: „Bog ti je dao talent, upotrijebi ga sada, dok je još vremena, da se sviđiš Bogu, roditeljima i domovini i pokazavši se u budućnosti zahvalan, da im budeš od koristi.“⁴

1 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu Andriji Torkvatu 1836-1855*, Knjiga 1, prir. Ivan Brlić (Zagreb, 1942), 36-38.

2 Damir Matanović, *Grad na granici: slobodni vojni komitet Brod na Savi od sredine 18. do sredine 19. stoljeća* (Slavonski Brod, 2008), 216.

3 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 22-23.

4 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 29.

Nakon završenog 4. razreda gimnazije u Vinkovcima, Andrija se nakon razgovora s ocem odlučuje za svećeničko zvanje te više razrede gimnazije upisuje u zagrebačkom sjemeništu, u koje je primljen uz posredovanje samoga biskupa Haulika. Tu do izražaja dolazi njegov buntovni duh: nezadovoljan stegom i smještajem u sjemeništu, početkom 1841. na svoju ruku prelazi u plemićki konvikt u Zagrebu. Kao šesnaestogodišnjak je u Zagrebu u kontaktu s hrvatskim prepodnim prvacima – Šulekom, Demetrom, Kukuljevićem, Babukićem i drugim istaknutim intelektualcima s kojima je surađivao njegov otac. Gajeva Danica 12. veljače 1842. objelodanjuje Andrijin pjesnički prvijenac *Pozdrav Danici*.⁵ U istom je časopisu tijekom 1842. i 1843. objavio još nekoliko tekstova, a krug oko Danice srdačno ga je primio kao mladog ilirca. Ozračje je toga kruga vjerojatno bilo i razlogom zbog kojega je dugo odbijao učiti mađarski jezik, čime je silno razljutio svoga oca.⁶ S još devet gimnazijalaca osnovao je 7. ožujka 1842. Čitaonicu Narodnu, kojoj je do 8. siječnja 1843. bio i prvim predsjednikom.

Andriji je 13. ožujka 1843. umrla majka s kojom je kao mladić bio u puno boljim odnosima nego sa strogim ocem, od kojega se uostalom razlikovao i vatrenim temperamentom. Završivši gimnaziju s izvrsnim uspjehom, nakon praznika provedenih u Otočcu kod tetke i tetka, potpukovnika Šajatovića, Andrija Torkvat Brlić krajem je rujna 1843. kao stipendist zagrebačke biskupije došao u bečki Pazmaneum⁷ studirati teologiju. U Beču marljivo uči i polaže ispite, ali i dalje širi svoj krug zanimanja. Iz njegova dnevnika doznajemo da je redovito čitao hrvatske i različite europske političke novine, svirao violinu, intenzivno učio one strane jezike koje još nije znao te polemizirao sa svojim vršnjacima, Hrvatima na studiju u Beču. U tom je razdoblju pisao pjesme i članke za Zoru dalmatinsku (1844.-1846.), čijim je suradnikom bio i njegov otac. Sve se više zanima za politiku i postaje vatrenim „Ilirom“, zbog čega ga otac često u pismima opominje: „Okani se vatrenog Ilirizmusu i Slavizmusu, sve lagano, dalje se dolazi“,⁸ „Ljubi tvoju domovinu domorodce i domorodni jezik - al se okani vatrečnosti, i nagle i žestoke Iliromanije, jer to k' dobru ne vodi“⁹ itd.

Tijekom školovanja Andrija sklapa nova i održava ranija važna prijateljstva i poznanstva s istaknutim hrvatskim domoljubima, primjerice Mesićem, Topalovićem, Preradovićem i drugima, a u Beču prijateljuje s budućim kodifikatorom slovačkoga jezika Martinom Hattalom te je, uz očevo posredovanje (prenoseći pozdrave, knjige i očeve kalendare, a katkad u korespondenciji zamjenjujući po-

5 *Danica ilirska* 8 (1842), br. 7, 25.

6 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 43-52.

7 Mađarski katolički bogoslovni zavod u Beču, nazvan prema osnivaču kardinalu Péteru Pázmányju.

8 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 34.

9 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 68.

slovima zauzetog oca), u čestom kontaktu s Vukom Karadžićem, Václavom Hanekom, Kopitarom, Miklošičem, Kurelcem i, što je za njegovu budućnost bilo vrlo važno, sa Strossmayerom, otprije kućnim prijateljem obitelji Brlić.

Kontaktima sa širokim krugom slavenskih intelektualaca dalje jača Andrijin interes za svjetovne probleme – za književnost, ali još više za politiku. Otac mu često piše o političkim prilikama u Bosni, odvrćući ga istovremeno od politike – da si prestane kojekakvim „bosanskim ludostima razbijati glavu“, jer „ni po učenim zemljama Reformatori dobro projé nemogu, a šta bi u nezreloj Bosni?“¹⁰ Pored oca, inače sindika¹¹ bosanskih franjevac, za problem je Bosne Andriju zainteresirao i njegov kolega sa školovanja u Zagrebu, fra Stjepan Verković, koji je 1843. kao agent grofa Nugenta boravio u Bosni istražujući mogućnosti za autonomiju Bosne pod Osmanlijama te ozbiljno namjeravajući i Andriju angažirati za isti cilj.¹² Kako je Verkovića smatrao opasnim avanturistom, naslućujući urotnički karakter njegovih nakana, Ignjat se oštro protivio Andrijinu druženju s Verkovićem, ne htijući sinu poslati u Beč niti Verkovićeve pisma dospjela na brodsku adresu. Ivana Brlić-Mažuranić smatrala je prvim Andrijinim ozbiljnijim političkim izvještajem pismo o poljskim političkim prilikama kanoniku Žaveriju Koritiću od 6. ožujka 1846., a kao jedan od prvih nagovještaja njegova prelaska u svjetovni stalež ističe podatak da je u travnju 1844. dao prekrojiti reverendu u kaput.¹³ Već u studenom 1845. Ignjat od sina traži informacije kao od čovjeka vrlo upućenoga u politiku: „Naš se državni sabor sretno i mirno, al bez Turopoljaca, dovršio. - Za što Bana svrgoše sas oba gospodstva? - jel to Zagrebom pravo? Šta sada Turopoljci čine - prave li contra-representationem? - Kom će Zagrebačko veliko županstvo u dio pasti? - etc etc. Javi mi, jer iz Zagreba nikakvih glasova nejmamo, sve je nimo!“¹⁴

Andrija u Zori uglavnom piše članke o jezičnim pitanjima i o crkvenoj povijesti, a u svojim literarnim pokušajima u Zori dalmatinskoj pokazuje interes za izrazito svjetovne teme. Primjer je njegova prva tamo objavljena pjesma, *Ljubav*, zbog koje ga i inače vječito nezadovoljni otac opominje. Ljubavne je pjesme *Ljubica* i *Hram ljubavi* Zora objavila u studenom 1845., dok je od pjesme *San i istina* Katančić objavio samo prvih 5 katrena, čime je stvoren dojam da je riječ o pjesmi u kojoj se isključivo slavi ljepota ženskog tijela tj. o, za tadašnja mjerila, erotskoj pjesmi. Integralna verzija te pjesme sastojala se od 22 strofe i na kollárovski je način vezala ideal ženske ljepote uz ideal slavenstva, što je bila česta pojava u

10 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 69-70.

11 Sindik – opunomoćenik franjevačkog reda u nekim poslovima, primjerice trgovini. Ignjat Alojzije Brlić za Franjevačku je provinciju Bosnu Srebrenu nabavljao knjige i različite kućanske potrepštine.

12 Ljubiša Doklešić, *Stjepan Verković: život i djelo (1821-1894)* (Zagreb, 2007), 128-130.

13 *Iz Arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi I. Uvod k zbirci starih pisama od god. 1848.-1852.* (priredila Ivana Brlić-Mažuranić, Zagreb, 1934), 24.

14 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 105.

preporodnoj komponenti književnosti slavenskih naroda. Cijela je pjesma, na inzistiranje autora, objavljena u idućem godištu Zore.

U listopadu 1847., nakon završenog studija bogoslovije u Beču, Andrija odlazi provesti praznike u Glinu kod tetka Šajatovića. Za vrijeme boravka u Glini upoznao se sa zapovjednikom banske pukovnije, budućim banom Josipom Jelačićem u kojem je, nakon nekoliko susreta, prepoznao „revnog domorodca“¹⁵. Strossmayera, čija prva pisma u Arhivu obitelji Brlić datiraju još od 1841. i koji se s Andrijom često viđao u Beču, Andrija tada već smatra svojim dobrim prijateljem. U srpnju 1847. Strossmayer ga je čak molio za pomoć pri posredovanju u Beču, kako bi pospješio Strossmayerovo imenovanje za ravnatelja Augustineuma i za dvorskog kapelana. U vezi s tim Andrija je u nekoliko navrata razgovarao s prepoštom prvostolnog bečkog kaptola Zennerom i dvorskim župnikom Freigerlom, i inače sklonom Strossmayeru, te je u jednom od razgovora Freigerle i Andriji predložio dolazak u Augustineum. Kada je utvrđeno da je premlad za zaredivanje, odlukom biskupa Haulika Andrija krajem studenog 1847. doista i dolazi pripremati doktorat u Zavod sv. Augustina, gdje je Strossmayer već tri mjeseca jedan od trojice ravnatelja. Takvu mu situaciju otac ovako opisuje: „Bog ti je dao možna, dobra i velika prijatelja u pč. gđnu Strossmayeru, nemoj ga sinko ni u misli ni u dilu ni u pogledu uvriditi, on ti vele prijateljuje kako iz tvog pisma vidim, za to trostruko na oprezu budi, da ga nebi uvridio, ili se može biti zaboravio da je on tvoj predstavljeni, tvoj poglavar, i branitelj, pokraj toga pako i prijatelj.“¹⁶

Andrija dakle 1848. dočekuje kao svršeni bogoslov u Beču, u Augustineumu, i to pod sljedećim okolnostima koje će značajno odrediti njegovu skorbu budućnost: poznaje Jelačića, na kojeg je ostavio dobar dojam, i prijatelj je Strossmayeru. Ima ugled, prijateljstva i veze među vodećim hrvatskim domoljubima i ilircima, kao i među slavenski osjećajućim intelektualcima u Beču, s kojima se u različitim prigodama često sastaje. U visokim vojnim i političkim krugovima na njega se već računa kao na obrazovanog i pouzdanog čovjeka.

Pobuna u Beču počinje 13. ožujka 1848. i Andrija ju već 16. ožujka podrobno opisuje u pismu ujaku Benku u Vukovaru¹⁷. Dane pobune manje provodi u opustjelom zavodu, u kojem je s pitomcima ostao jedino još Strossmayer, a više na ulicama Beča s kolegama i prijateljima, među ostalima i s Franom Kurelcem, te marljivo pišući pisma. Dana 18. ožujka Strossmayer mu daruje medaljon s likom Bogorodice da ga čuva u događajima koji će doći.¹⁸

15 *Iz Arhiva obitelji Brlić* (1934), 25.

16 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 105.

17 *Iz Arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi II*. Ulomci dnevnika Andrije Torquata Brlića. Prvi ulomak: A. T. Brlić u slovačkom ustanku i banovu taboru: Dnevnik od 17. rujna do 1. prosinca 1848. (priredila Ivana Brlić Mažuranić, Zagreb, 1935). Spomenuto se pismo nalazi u prilogu knjige.

18 Andrija Torkvat Brlić, *Dnevnik (1840. - 1857.)*, Rukopisna zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, sign. 4023.

U Beč 30. ožujka 1848. dolazi hrvatsko izaslanstvo uručiti kralju *Zahtjevanja naroda* prihvaćena pet dana ranije na velikoj narodnoj skupštini u Zagrebu. Dočekuje ga i Brlić, te se narednih dana često sastaje s pojedinim poslanicima, naročito s Ljudevitom Gajem, s kojim se otprije poznao¹⁹, te s banom Jelačićem. Pod dojmom iskustva s pobunjenih bečkih ulica, 12. travnja piše Ivanu Filipoviću pismo u kojem izlaže svoj plan revolucionarnog djelovanja u Hrvatskoj, tražeći od Filipovića da program umnoži u stotinu primjeraka te da ga raspačava kao letak. Naglašava mu potrebu dizanja popularnosti Gaja i Jelačića u narodu te ustrojavanja Narodne garde, po uzoru na onu iz Beča, čiji pripadnici „više na Bana neg na Cara imaju slušati, jer Ban zna što Caru, što Domovini koristi, Car od Magjara zasljepljen i uhvatjen nezna to nemože znati.“²⁰ Koliko je Andrijino oduševljenje pokazuje se i na kraju pisma: „Ja sam ovdje u Central-Comteu Slavj. u kojega imenu ovaj, čuvat se imajući, list pišem. Kad se boj porodi, evo me dol, da Brodjane vodim. Ostavi se sad sveg za sad i na tom radi. Ja od 13. pr. m. neučim ništ, toli posla imamo. Ovd su se sašavša češka, poljska i ilirs. Deputacia svezale i pobratimile. Jedan drugom pomoć.“²¹ Sobći mahom Petku i Latkoviću, - buni - i buni!²²

Sveslavenski i revolucionarni zanos odvodi ga u lipnju iste godine s prijateljem Topalovićem u Prag na Slavenski kongres, gdje je jedan od najaktivnijih članova južnoslavenske sekcije. Bio je član kongresnog povjerenstva za pripremanje manifesta europskim narodima i adrese caru, a Šafárik ga je predložio u povjerenstvo za tiskanje materijala s kongresa. Među ostalim, predložio je da sudionici kongresa pošalju banu Jelačiću zajednički dopis kojim bi iskazali slaganje s vojnom akcijom protiv Mađara.²³ U Pragu se upoznao sa Šafárikom i Palackým, te je izlagao i u češkoj sekciji. U praškoj pobuni koja je uslijedila i prekinula kongres nije ostao pasivnim promatračem kao u Beču, već se borio na barikadama na strani čeških prosvjednika. Prag napušta nakon što ga Windischgrätz zauzima 17. lipnja, te se na savjet Strossmayera sklanja natrag u Beč, gdje agitira protiv Windischgrätzta i pomaže praškim pobunjenicima, kasnije istaknutim češkim književnim i kulturnim djelatnicima Josefu Václavu Friču i Ferdinandu Břetislavu Mikovcu, pobjeći pred policijskom istragom u Zagreb, pod Jelačićevo okrilje. Brlić je, kako je vidljivo primjerice iz njegova pisma Františku Palackom od 27. srpnja 1848., slavenske poslanike u Carevinskom vijeću informirao o Jelačićevim političkim stavovima i nastojao ih pridobiti za hrvatske interese.²⁴

19 Branko Vodnik, „Ljudevit Gaj: silhouetta iz Dnevnika Andrije Torkvata Brlića“, *Jugoslavenska knjiva* 10 (1926), br. 2, 56-57.

20 Brlić-Mažuranić (1948), 91-93.

21 Više o manifestacijskoj skupštini deputacija triju naroda 2. travnja 1848. u Beču u: Šidak, str. 70. Po svemu sudeći iz te je skupštine nastao i slavenski komitet koji spominje A. T. Brlić.

22 Brlić-Mažuranić (1948), 93.

23 Václav Žáček, „A. T. Brlić v Čechách r. 1848.“, *Slovanský Přehled* 4 (1970), 244.

24 Žáček, 245.

Početak travnja, nedugo nakon spomenutog sastanka slavenskih deputacija u Beču i sastanka posebnog hrvatsko-slovačkog komiteta, na kojem su sudjelovali i Štúr i Gaj, Brlić je s Jelačićem razgovarao o slovačkim temama, tj. o „strategičkoj mappi za Slovake“²⁵. I Andrijina pisma Gaju iz svibnja 1848., pored već formirane svijesti o potrebi suradnje svih Slavena unutar Monarhije, pokazuju kako raste njegovo zanimanje za probleme Slovaka²⁶. Zavod sv. Augustina Brlić konačno napušta 17. rujna 1848., kada u dogovoru sa slovačkim preporodnim prvacima Štúrom, Hodžom i Hurbanom, koji su 1848. sazvali sabor slovačkih narodnih zastupnika i formulirali na tom saboru istaknute zahtjeve slovačkoga naroda upućene ugarskoj vladi, odlazi u Slovačku, s nadom da će slovačkim ustanicima protiv Mađara „kao kurir bit od potrebe, i kod Jelačića i u Beču.“²⁷ Već nakon sedam dana napušta ustanike razočaran njihovim zapovjednicima, ali i malodušnošću i bojažljivošću, što je smatrao uzrokom poraza i praškog ustanka, te se vraća u Beč. Tamnošnje češke političare Riegera i Palackog informira o stanju u Slovačkoj i već 27. rujna polazi tražiti Jelačića, no završava u pratnji grofa Nugenta.

S Jelačićem se sreće tek 22. listopada, kada je ovaj zbog revolucionarnih zbivanja došao nadomak Beča, i prenosi mu podatke o stavu čeških i slovačkih političkih prvaka glede Jelačićevih nastojanja. Naime, Jelačića se tada u slavenskim liberalnim političkim krugovima optuživalo za reakcionarnu politiku, prije svega zbog njegove uloge u gušenju mađarskog, a potom i bečkog ustanka, pa Jelačić u jeku svoje bečke kampanje šalje 22. listopada Andriju Torkvata u Prag s pismom tamošnjoj Slavenskoj lipi, u kojem razloge svoga ratnog angažmana u Beču tumači „kroćenjem neprijatelja slavjanskog“. Odgovor je čeških političara Jelačiću na to pismo, koje je koncipirao Brlić, bio izuzetno povoljan.²⁸ Dan prije odlaska u Prag Brlić je odaslao i pismo naslovljeno na Slovačko narodno vijeće, u kojem u banovo ime Slovacima obećava vojnu i političku potporu u borbi protiv Mađara.²⁹ Jelačić 3. studenog 1848. opet šalje Brlića među Čehe kako bi mu pribavio podatke o češkim političkim stavovima u novonastaloj situaciji nakon gušenja listopadske revolucije u Beču. Andrija mu pri povratku u Beč dovodi Františka Palackog, koji Jelačića, nazdravljajući na svečanom objedu, naziva „spasiteljem Austrije“,³⁰ čime označava vrhunac diplomatske misije koju je Andrija Torkvat Brlić za Jelačića izvršio u Češkoj.

25 Jaroslav Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49.* (Zagreb, 1979), 70-71.

26 Žáček, 242-243.

27 Brlić-Mažuranić, 1935, str. 9.

28 Žáček, 246-247. To je pismo u prijevodu D. Lambly objavljeno u praškom dnevniku *Národní noviny* 168 (1848), te u glasilu *Lípa Slovanská*, br. 8, str. 29, gdje je objavljen i odgovor *Lípe* Jelačiću.

29 Iz korespondencije A. T. Brlića, priredila Ivana Brlić-Mažuranić (Zagreb, 1948), 108.

30 Brlić-Mažuranić (1935), 57. Žáček navodi: „ochránce vlasti“, 248.

S punim ga povjerenjem nakon toga Jelačić šalje u Pariz, u dogovoru s hrvatskom strujom na dvoru koju je predvodio barun Franjko Kulmer, a osim Jelačića su ju predstavljali i Metel Ožegović te Strossmayer. Naime, poljska emigracija, okupljena sa sjedištem u pariškom Hotelu Lambert, preko svojih je agenata pokušavala pridobiti vođe Južnih Slavena i Mađara za kompromis i zajedničku borbu protiv Austrije, a kada Jelačića za to nisu uspjeli pridobiti ni pokušajem podmićivanja, počela je njihova aktivnost s ciljem svrgavanja bana.³¹ Znajući da Hotel Lambert djeluje uz potporu francuske vlade, Jelačić 1. prosinca 1848. šalje Brlića kao posebnog emisara u Pariz. Osim što je znao poljski, bio je Andrija povezan i s brojnim simpatizerima Hotela Lambert iz redova studenata u Beču. Trebao je predstaviti Jelačićeva stajališta francuskoj vladi i poljskim emigrantima, pratiti tamošnju poljsku i mađarsku političku propagandu te nagovarati poljsku emigraciju da napusti svoje mađarofilstvo³² i prihvati ideju jedinstvene, federativne i proturuske usmjerene Austrije. Andrija u Parizu ostaje oko 3 mjeseca, te tamo o problemima Slavena u Austriji razgovara s velikim brojem osoba iz različitih europskih zemalja: turskim ministrom rumunjskog podrijetla Kallimachijem, Cyprienom Robertom, Adamom Czartoryskim i drugim istaknutim pripadnicima kruga oko Hotela Lambert i obitelji Czartoryski, mađarskim emigrantima, francuskim političarima i diplomatima, a u audijenciju ga primaju i predsjednik Republike te ministar vanjskih poslova, koje je uvjeravao u potrebu federalizacije Austrije prema modelima koje su predlagali Palacký i Jelačić³³. Iz Pariza je o svojim susretima i političkim prilikama slao izvješća na različite strane, a najviše Jelačiću, barunu Kulmeru i Strossmayeru. Vijesti i dojmove iz Pariza objavljivao je od prosinca 1848. u Novinama Dalmatinsko-hrvatsko-slavonskim, a hrvatska je gledišta predstavljao u člancima u *Journal des Débats* i *Tribune des Peuples*.

Pod Brlićevim utjecajem ili ne, Adam Czartoryski mijenja stav prema rušenju Jelačića i šalje pismo Jelačiću u kojem okvirno pristaje na „iskrenu federaciju“³⁴. Brlićeva pak misija skreće u protuaustrijskom pravcu zbog njegovih osobnih političkih sklonosti. I prije je Brlić više iskazivao odanost banu i Hrvatskoj nego caru i Austriji, a u tom ga je uvjerenju učvrstio njegov stariji prijatelj grof Lukša Gučetić, kod kojega je u Dresdenu boravio skrenuvši s puta u Pariz, kao i ponašanje dvora prema slavenskim narodima nakon gušenja revolucije. U Pariz je došao nakon šestodnevnog Gučetićeve uvjeravanja o potrebi izmirenja s Mađarima, tu je boravio u ambijentu političkih liberala koji su se iščuđavali Jelačićevoj privrženosti Caru, tu dočekuje i Oktroirani ustav – sve to dovodi do toga da Brlić od

31 Piotr Żurek, „Plan Hotela Lambert za svrgavanje bana Josipa Jelačića 1848.-1849.“, *Scrinia Slavonica* 3 (2003), 205.

32 Rudolf Maixner, *Andrija Torkvat Brlić: emisar bana Jelačića u Francuskoj* (Zagreb, 1939) 10.

33 Maixner, 10.

34 Žurek, 206.

francuskog ministra vanjskih poslova traži da Francuska uputi Austriji zahtjev za povlačenjem trupa iz Italije, kao i pomoć u svrgavanju Schwarzenberga, što se tada moglo protumačiti i kao izdaja. Hrvatskim se nalogodavcima Brlićeve misije nešto u njegovom političkom djelovanju u Parizu nije svidjelo (možda se radilo o njegovim člancima, koje je Ožegović ocijenio kao „ultrademokratske“³⁵), jer mu Kulmer već početkom veljače uskraćuje potporu i poziva ga da se vrati³⁶. Prijedloge za konkretnom akcijom rušenja Schwarzenberga, koje Brlić predlaže na proputovanju kroz Dresden i Prag, odbijaju i uplašeni Gučetić, i Palacký, a po povratku u Beč ne nalazi razumijevanja ni kod Jelačića, te tada do izražaja dolaze njihove političke razlike kada je riječ o odnosu prema bečkom dvoru. Afera s objavljivanjem Jelačićeva memoranduma caru o ustrojstvu Hrvatske i Vojvodine, za čije je dostavljanje beogradskim „Srpskim novinama“ optužen Brlić, dodatno udaljuje dvojicu prijatelja, pa Brlić krajem svibnja 1849. moli bana da ga premjesti za tajnika županijske uprave u Osijeku, što je ban dekretom i učinio. Otprilike u isto vrijeme Andrija dobiva i obavijest od Duhovnog stola zagrebačkog da ga se zbog njegova kruga djelovanja i napada na duhovne poglavare (tj. Haulika) briše iz zbora duhovne mladeži³⁷.

Veze koje je stekao za vrijeme studija u Beču, za revolucionarnih zbivanja i u dotadašnjim diplomatskim misijama, Brlić se trudi zadržati dopisivanjem i putovanjima. Tako njegovo drugo putovanje u Pariz, taj put o Strossmayerovu trošku, traje više od mjesec dana, a Beč, Krakov, Berlin, Köln, Aachen i Brussel samo su neke od njegovih usputnih stanica. U Parizu je boravio od 11. lipnja do 22. srpnja 1850. – bez političkog zadatka, ali još uvijek u uglednim diplomatskim i političkim krugovima agitirajući u Jelačićevu korist. Napoleonu pak izjavljuje da cilj te njegove misije nije diplomatski, već „studij organizacije na zapadu“.³⁸ Istim je razlogom svoja putovanja opravdao i u svom dnevniku, u bilješci u od 14. ožujka 1860.:

“1850. godine sam putovao iz Beča preko Krakova, Berlina, Hamburga, u Belgiju, u Francuzku i Englezku, pa onda na Ren, u Švajcarsku i Sjevernu ili austr. Italiju. U tim zemljama proučavao sam javni državni soukromi život zapadnjakah, da vidim, što u njemu ima čestita i valjana, što danas sutra, imajući u sgode svoga navoda upliv, upotrebiti se može na korist Slavenstva.”³⁹

U Zagrebu ga zatječemo 7. listopada 1850. I pored njegovih brojnih putovanja, u posljednje je tri godine Brlić konstantno aktivan u hrvatskom javnom životu člancima koje je iz različitih europskih metropola slao u hrvatske novine i

35 Maixner, 45.

36 Maixner, 36.

37 Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu*, 14.

38 Maixner, 58.

39 Andrija Torkvat Brlić, *Dnevnik (1840.-1857.)*.

časopise: Danicu, Zoru dalmatinsku, Gazzetta di Zara, Jugoslavenske novine itd. Politički rad po dolasku u Zagreb zamjenjuje kulturnim: postaje tajnikom Matice ilirske nakon Vrazove smrti i tajnikom Društva za jugoslavensku povjesnicu. Pod utjecajem Gučetića i liberalnih građanskih krugova u kojima se kretao zadnjih godina, slabi Brlićevo neprijateljstvo prema Mađarima, a raste prema Nijemcima, što pokazuje i u raspravi *Nijemština i Slavjanstvo* koju je, objavljenu u istoj brošuri s njegovom *Kratkom uspomenom godine 1848 i 1849.*, zaplijenila cenzura⁴⁰. Njegov boravak u Francuskoj ostavlja trag i na osmoj knjizi „Kola“ (1851.), koju je uredio kao Matičin tajnik. Kao perovođa 1850. sudjeluje u osnivanju Kazališnog društva dobrovoljaca u Zagrebu i odbornik je toga društva do siječnja 1852. Bio je i tajnik novoosnovanog Društva za jugoslavensku povjesnicu i starine u Zagrebu (1851.). Priredio je za tisak tri vrijedna Matičina izdanja: 1851. *Saltjer slavinski* Ignjata Đurđevića te pretisak njegovih *Uzdaha Mandaljene Pokornice*, a iduće godine Palmotićeve *Kristijadu*.

Bachov apsolutizam Andrija dočekuje pod budnom policijskom paskom, kako zbog njegovih liberalnim duhom prožetih članaka u novinama, tako i zbog veza s Czartoryskim. Krajem studenog 1851., dok još nije nastupio otvoreni apsolutizam, na poziv Strossmayera odlazi u Đakovo biti provizor njegova imanja, preporučivši prije toga Perkovca za nasljednika na položaju tajnika Matice. Nezadovoljan odnosima na vlastelinstvu, nakon nepune dvije godine napušta Đakovo i biskupa, koji mu na rastanku obećava uzdržavati ga još neko vrijeme, i upućuje se u Beču na studij prava. U Beču opet marljivo uči za ispite, ali i objavljuje čak tri knjige: *Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten an der vier letzten österreichisch-türkischen Kriegen* (1854.), *Grammatik der Ilyrischen Sprache* (1854.) i *Izvori srpske povjesnice iz turskijeh spomenika* (1857.). Završava studij prava i za advokata je imenovan u veljači 1857., a nedugo zatim dobiva i dopuštenje za otvaranje odvjetničkog ureda u Brodu na Savi.

Izabran je kao predstavnik slobodne vojne općine Brod za jednog od zastupnika Vojne krajine u Hrvatskom saboru 1861., a ispred deputacije krajiških zastupnika u Beču cara je bezuspješno molio za sjedinjenje Vojne krajine s Hrvatskom i Slavonijom⁴¹. Poznata je i Andrijina suradnja s političkim snagama koje su nastojale stvoriti uvjete za intervenciju srpske vojske u Bosni u drugoj polovici šezdesetih⁴². Brlićevi kontakti s Garašaninovima velikosrpskim krugom datiraju još s kraja 40-ih, kada je iz Pariza Iliji Garašaninu poslao najmanje dva izvješća obavještajne prirode. Garašanin je u to vrijeme ustrojio tajnu mrežu agenata

40 Objavljena je u *Građi za povijest književnosti hrvatske* 16 (1948), 235-246.

41 Više o aktivnostima A. T. Brlića u Hrvatskom saboru u: Mato Artuković, „Brodski zastupnici u Hrvatskom saboru 1861.“, *Scrinia Slavonica* 4 (2004), 161-198.

42 Mato Artuković, „Pisma Antonija Oreškovića Andriji Torquatu Brliću“, *Vijesti: godišnjak Muzeja Brodskog Posavlja* 8 (1994), 131-138.

u slavenskim krajevima pod osmanlijskom vlašću, s krajnjim ciljem pripajanja tih teritorija “Velikoj Srbiji”⁴³, a istu je obavještajnu mrežu angažirao i 1867. u pripremama protuturskog ustanka u Bosni, kojega je program izradio Antonijo Orešković. Brlić je šezdesetih bio aktivan u toj obavještajnoj mreži, što se može zaključiti prije svega na temelju njegove još uvijek dijelom nedešifrirne prepiske s Oreškovićem⁴⁴, no još nije sa sigurnošću utvrđen njegov status u toj obavještajnoj hijerarhiji, kao ni Brlićevi konkretni doprinosi ciljevima tadašnje srpske tajne politike.

Andrija Torkvat Brlić u listopadu se 1861. oženio slikaricom i plemkinjom Fanikom Daubachy, koja mu je rodila kćer i dva sina. Radio je u Brodu kao odvjetnik, nastavljajući tradiciju prisnih veza obitelji Brlić s bosanskim franjevcima. Umro je 1868., šest dana nakon 42. rođendana. Iza sebe je ostavio vrijedne izvore za povijest hrvatskoga naroda u 19. stoljeću – bogatu korespondenciju s vodećim osobama tadašnjeg hrvatskog političkog i kulturnog života te dnevnik koji je vodio od 1840. do 1857.

Literatura

Artuković, Mato. Brodski zastupnici u Hrvatskom saboru 1861. // *Scrinia Slavonica* 4 (2004), str. 161-198.

Artuković, Mato. Pisma Antonija Oreškovića Andriji Torquatu Brliću. // *Vijesti : godišnjak Muzeja Brodskog Posavlja* 8 (1994), str. 131-138.

Brlić, Ignjat Alojzije. Pisma sinu Andriji Torkvatu 1836-1855. Knjiga 1 / prir. Ivan Brlić. Zagreb : Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1942.

Brlić-Mažuranić, Ivana [priređila]. Iz Arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi I. Uvod k zbirci starih pisama od god. 1848.-1852. (pretiskano iz „Obzora“). Zagreb, 1934.

Brlić-Mažuranić, Ivana [priređila]. Iz Arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi II. Ulomci dnevnika Andrije Torquata Brlića. Prvi ulomak: A. T. Brlić u slovačkom ustanku i bano-vu taboru (Dnevnik od 17. rujna do 1. prosinca 1848.). Pretiskano iz „Obzora“. Zagreb, 1935. [prilog: Pismo iz Beča Andrije Torkvata Brlića o Ožujskoj buni u Beču, 8 str.]

Brlić-Mažuranić, Ivana [priređila]. Iz korespondencije A. T. Brlića. Zagreb : JAZU, 1948.

Doklešić, Ljubiša. Stjepan Verković : život i djelo (1821-1894). Zagreb : Srednja Europa, 2007.

Jakšić, Grgur i Vojislav J. Vučković. Spoljna politika Srbije za vlade kneza Mihaila : (prvi balkanski savez). Beograd : Historijski institut, 1963.

Maixner, Rudolf. Andrija Torkvat Brlić : emisar bana Jelačića u Francuskoj. Zagreb, 1939.

43 Nastanak, struktura i način rada ove agenture u prvom razdoblju njenog djelovanja opisani su u: Damir Agičić, *Tajna politika Srbije u 19. stoljeću* (Zagreb, 1994).

44 Vidi npr. Grgur Jakšić i Vojislav J. Vučković. *Spoljna politika Srbije za vlade kneza Mihaila: prvi balkanski savez* (Beograd, 1963), 271-274. i 257-363.

Matanović, Damir. Grad na granici : slobodni vojni komunitet Brod na Savi od sredine 18. do sredine 19. stoljeća. Slavonski Brod : Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2008.

Šidak, Jaroslav. Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49. Zagreb, 1979.

Vodnik, Branko. Ljudevit Gaj : silhouetta iz Dnevnika Andrije Torkvata Brlića. // Jugoslavenska njiva 10 (1926), br. 2, str. 56-64.

Žáček, Václav. A. T. Brlić v Čechách r. 1848. // Slovanský přehled 1970, br. 4, str. 241-251.

Žurek, Piotr. Plan Hotela Lambert za svrgavanje bana Josipa Jelačića 1848.-1849. // Scriptoria Slavonica 3 (2003), str. 200-210.

Rukopisi:

Brlić, Andrija Torkvat. Dnevnik (1840.-1857.). Rukopisna zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, sign. 4023. Ovdje je korišten neobjavljeni prijepis Brlićeva dnevnika, koji mi je ljubazno ustupio dr. Mato Artuković.

Summary

The Biography of Andrija Torkvat Brlić

This work presents the biography of Andrija Torkvat Brlić (1826-1868), a Croatian politician, linguist, publicist, polyglot and lawyer. Andrija Torkvat Brlić developed his interest in politics during his study in Vienna, where he associated with Slavic intellectual circles. He participated in the Prague Slavic congress, becoming one of the most active members of the southern Slavic section. On the termination of the congress he stayed on to fight against Windischgrätz together with the Prague insurrectionists. After he returned to Vienna, Jelačić sent him to Prague again in order to explain the ban's political and military endeavours to the Czech and Slovak political leaders. Then he sent him to Paris to combat Hungarian anti-Croatian propaganda as well as to win over the French diplomacy and Polish émigré circles gathered around Adam Czartoryski. Political disagreement caused Brlić to distance himself from Jelačić; Brlić's journeys throughout Europe in order to get acquainted with different political systems were supported by bishop Strossmayer who later employed him as steward of his estate in Đakovo. Brlić was from 1850 to 1851 secretary of Matica Ilirska and from 1853 studied law in Vienna where he published the grammar of the "Illyrian" language and two books of historiography. From 1857 he had a law practice in Brod. He attended the Parliament of 1861 as delegate for the Military Frontier and led the deputation of Military Frontier representatives to the emperor, pleading for the unification of the Border area with Croatia and Slavonia.

Key words: biography, Andrija Torkvat Brlić, publicist, politician, lawyer